

Kättilöt väestöpolitiikan toteuttajina

■ AURA KORPPI-TOMMOLA

Kirsi Vainio-Korhonen:
Ujostelemattomat. Kättilöiden, synnytysten ja arjen historiaa.
WSOY 2012.

Kirsi Vainio-Korhosen tutkimukset on palkittu useilla foorumeilla. Hänen kättilöiden ja arjen histo-

riaa 1700-luvulla käsittelevä teoksensa oli Vuoden Tiedekirja ja Svenska Litteratursällskapet i Finland myönsi hänelle palkinnon koko laajasta kulttuurihistoriallisesta panoksestaan. Hän on Suomessa ja erityisesti Turussa tehtävän uuden ajan perhe- ja naishistorian tutkimussuuntauksen johtohahmo.

Myyttien murtaminen

Ujostelemattomat. Kättilöiden, synnytysten ja arjen historiaa -teoksella on useita ansioita, koska se tuo uutta tietoa ja murtaa väärinkäsityksiä. Mielenkiintoinen on myös tieto, että kättilötoimeen ryhdyttiin kiinnittämään huomiota, kun miehiä ja muitakin kansalaisia oli 1600- ja 1700-luvulla menetetty suurvaltasodissa. Korkean imeväiskuolleisuuden saaminen kuriin katsottiin tällöin hyväksi väestöpoliittiseksi keinoksi valistuksen hengessä. Yksi tekijän päätelmistä onkin, että 1700-luvun lopulla valistusajan ihanteiden mukaisesti myös julkiseen terveydenhuoltoon kiinnitettiin huomiota ja oloja parannettiin pontevasti.

Vainio-Korhonen onnistuu oikeaisemaan useita vääriä oletuksia. Ensinnäkään ensimmäiset koulutetut kättilöt eivät olleet maalaisleikköjä, vaan parhaiden porvarisperheiden kaupunkilaisia tyttöjä ja puolisoita. Kättilöt muodostivat ensimmäisen koulutettujen naisten ammattikunnan, johon pääseminen edellytti harjoittelua vanhemman kättilön, ”mestarin”, opastuksessa sekä tutkinnon suorittamisen ja siihen liittyvän valan vannomisen. Koulutus ja asuminen Tukholmassa oli kallista, joten perheeltä vaadittiin jonkinlaista varakkuutta. Toisinaan kaupungit kustansivat opintoja saadakseen

kättilön sitten palvelukseensa.

Kättilöiden ammattia valvottiin vuodesta 1663 lähtien ja kättilövala vannottiin ensin Tukholman raatihuoneella ja myöhemmin lääkin-täkollegiossa. Kaupunkien palkkaamalla kättilöillä oli naisille harvoin suotua viranomaisvaltaa ja yhteiskunnallisia velvollisuuksia eikä asiaa näytetä pohditun naiselle sopimattomana vallankäyttönä. Viranomaistehtäviä olivat häntäkasteen antaminen ja todistajana toimiminen oikeudenkäynneissä. Samoja tehtäviä suorittivat myös yksityisyrittäjinä toimineet kättilöt. Heilläkin oli velvollisuus todistaa esimerkiksi lapsenmurhaoikeudenkäynneissä.

Aluksi koulutukseen kelpuutettiin vain synnyttäneitä naisia, mutta ajan mittaan käytännön kokemus synnytysten auttajanakin kelpasi. Kättilöksi saattoi koulutautua, kuten mihin tahansa porvarilliseen ammattikuntaan. Yksittäisen kättilön viimeinen auktorisoinnin merkki oli, kun kirkossa kuulutettiin tietyn henkilön toimivan kättilönä alueella.

1700-luvulla eivät isät hermoilleet piholla ja ovenpielissä synnytysten aikana, vaan heillä oli paikansa synnyttäjän takana tuke-massa tämän selkää. Muutenkin Vainio-Korhosen kuvaaman aikakauden miehet ja naiset näyttävät eläneen ja ahkeroineen sopusoinnussa, joskin selkeän työnjaon määrittelemässä arjessa.

Merkittävänä on pidettävä sitäkin uutta tietoa, että Ruotsissa ja Suomessa kättilö ei missään vaiheessa joutunut miesten (lääkäreiden ja välskäreiden) alistamaksi tai kilpailutilanteeseen, kuten tutkimusten mukaan tapahtui Englannissa ja Keski-Euroopassa. Ai-

emmin tutkimuksessa on oletettu meillä Pohjolassa asiantilan olleen sama, eikä asiaa ole sen kummemmin tutkittu. Täällä työnjako oli kuitenkin selvä: normaalisti sujuneet synnytykset olivat kättilöiden hoidossa. Kun tarvittiin apua, paikalle kutsuttiin välskäri tai lääkäri. Ainoastaan näillä miehisillä ammatinharjoittajilla oli mahdollisuus kirurgisiin toimenpiteisiin. Välskärin ammattihan perustui alun perin taisteluissa haavoittuneiden hoitamiseen, missä kirurgiset toimenpiteet olivat etusijalla.

Kättilöt solmivat useita perättäisiä avioliittoja sekä saivat lapsia ja jäivät leskeksi useitakin kertoja. Avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset eivät näytä vähentäneen heidän arvoaan avioliittomarkkinoilla tai kättilöinä. Vainio-Korhonen ei ole löytänyt lähdeaineistostaan muutenkaan kaksinaismoralistisia asenteita, jotka yleistyivät vasta viktoriaanisella aikakaudella 1800-luvulla. Kielteisesti suhtauduttiin lähinnä aviorikokseen.

Teemoittainen rakenne

Teoksen rakenne kulkee teemoittain. Kättilön työtä, sosiaalista asemaa, koulutusta ja alalle sopivuutta käsitellään viidessä ensimmäisessä pääluvussa. Seuraavat kolme lukua pureutuvat kättilötyön arkeen. Lukija saa tietää onnellisista, mutta ennen kaikkea surullisista ihmiskohtaloista. Tähän on osin johtanut käytettävissä oleva lähdeaineisto, koska eniten tiedämme heistä, jotka joutuivat käräjille. Silloin, kun synnytys ei sujunut odotetusti, oli hyvin vähän tehtävissä. Synnytyksen auttajat joutuivat kohtaamaan lapsenmurhia, raiskattuja naisia ja pedofiilien uhreja. Yksityiselämän kuvaus teoksessa lähentelee pai-

koin jopa tirkistelyä. Perunkirjoista taas on nähtävissä, että kättilöt olivat yleensä perusvarakkaita porvareita, kuten kuka tahansa suutari, nahkuri tai muu ammattikiltaan kuuluva kaupunkilainen.

Teoksen rakenne tekee pääluvuista itsenäisiä. Lukuja voikin lukea kuten mitä tahansa antologiaa, missä järjestyksessä tahansa. Se tuo tullessaan hieman toistoa, mutta ei häiritsevästi. Vainio-Korhonen on ottanut tarinaa elävöittäviä esimerkkejä lähdeaineistosta. Niissä kerrotaan useissa luvuissa samoista kättilöistä. Yhdenkään elämää ei kuitenkaan seurata systemaattisesti niin, että lukija tutustuisi heihin tekstin edetessä. Teos ei siis ole mikrohistoriaa, vaikka siihenkin olisi ollut aineksia. Toisaalta valittu rakenne vie siihen, ettei tarinalla ole juonta, joka imaisisi mukaansa. Lukijassa ei välttämättä herää sellaista uteliaisuutta, että hän haluaisi tietää, miten tarina jatkuu.

Kättilöiden ja synnytyksen historiaa käsitellään teoksessa monipuolisesti. Siihen, mitä synnyttäjät ja isät halusivat, kiinnitetään hyvin vähän huomiota. Parhaiten se ehkä tulee esiin säätyvaltiopäivien sekoiluista, kun kättilöiden työtä määriteltiin. Ensinnäkin säädettiin vuonna 1777, etteivät muut kuin auktorisoidut kättilöt saaneet auttaa synnytyksessä. Se osoittautui mahdolliseksi määräykseksi, kun laajalla maaseudulla ei ollut kättilöitä eikä kukaan muukaan saanut auttaa. Talonpoikaissäädyn aloituksesta määräys kumottiin kolme vuotta myöhemmin.

Naishistorian lähteet esiin

Teokseen sisältyy myös matrikeli Suomessa ennen vuotta 1809 toimineista lähes sadasta kättilöstä.

Sen kokoaminen on vaatinut valtavaa arkistotyötä. Se myös todistaa, että naisista on olemassa historiallista tietoa, kun sitä etsitään. Näitä samoja lähteitä on tutkittu moneen kertaan, huomaamatta kuitenkaan niissä esiintyviä naisia. Naishistorian tutkimuksen nousukaudella 1970- ja 1980-luvulla epäilijät usein toistivat sitä, ettei naisia voi tutkia, kun ei ole lähteitä. Vainio-Korhosen teos todistaa aivan päinvastaita. Kaupunkien, oikeudenkäyntien ja kirkonkirjojen avulla saadaan aikaan kelpo tutkimusta, jota yksityisen kirjeenvaihdon avulla voidaan täydentää.

Vainio-Korhonen on saanut teokseensa teoreettiset raamit ja vertailuainesta runsaasta ulkomaisesta tutkimuksesta. Ruotsissa sekä naishistoriaa että yleistä sosiaalishistoriaa on tutkittu enemmän kuin Suomessa, mikä on helpottanut aikakauden ominaispiirteiden hahmottamista. Tekijä on kuitenkin joutunut yhdistämään tiedonmurusia myös muita teemoja käsittelevistä tutkimuksista. Runsaassa tutkimuskirjallisuudessa ei ole suuria aukkoja, vaan tekijä hallitsee alueensa. Tosin nimenomaan synnyttävän naisen ja miesten valtakoneiston suhteesta ruotsalaisen Beata Losmanin kättilöitä koskeva tutkimus olisi tuonut tietoa, vaikka se käsittelee seuraavaa vuosisataa. Kättilöilyn historiassa, jota tekijä ei näytä tuntevan, kerrotaan myös vanhemmista ajoista ja ammatin synnystä.

Teos on kirjoitettu sujuvasti siten, ettei siihen vaadittu valtavaa arkistotyötä näy tai rasita lukijaa. Joissain paikoin asiantunteva lukija olisi kuitenkin kaivannut lähdeviitteisiin hieman enemmän tietoa, miten johtopäätökseen on päädytty tai mi-

tä lähteessä oikeastaan sanotaan.

Tutkimuksen päättymisen aikaraja on Suomen liittäminen Venäjän valtakuntaan. Tämän jälkeen kouluttautuminen Tukholmassa päättyi, mutta alkoi Turussa jo vuonna 1816 uudelleen. Silloin oli jälleen sodassa menetetty paljon ihmishenkiä, niinpä lapsivuode- ja imeväiskuolleisuuden vähentäminen otettiin jälleen väestöpolitiikan keinoksi.

Kirjoittaja on Suomen historian dosentti.